

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגליון - הרב שמואל אינגבר.

למשמעות הכינויים 'אהל מועד', 'משכן' ו'מקדש' (חלק ב')

בסוף פרשת 'פקודי' בסיום הקמת המשכן, נאמר: "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן. ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן". בפסוקים אלו הכינוי - 'אהל מועד' מבטא את הצד החיצוני של הבית, ומבטא את העבודות שנעשו בבית, ואילו הכינוי - 'משכן' מבטא את השראת השכינה שהיתה בחלק הפנימי של הבית.

חלק ב' - הופעת הכינויים הללו בספר 'ויקרא'

בפסוק הראשון של ספר 'ויקרא' מובא הכינוי - 'אהל מועד': "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר". ונראה להסביר, שכל האוהל מכונה - 'אהל מועד' וכולל גם את קדש הקדשים, כי קול ה' למרות שהיה יוצא מבין שני הכרובים, הרי שהיה נשמע בכל האהל ורק בו, וכמו שמביא 'רש"י' מהמדרש: "מאהל מועד - (ת"כ) מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל".

'אהל מועד' - כינוי שמשמשים בו בתיאור העבודות שנעשו במקום

הכינוי - 'אהל מועד' מובא לראשונה במעשה הדלקת המנורה, שהיא הפעולה הראשונה המוזכרת בספר 'שמות'. ובספר 'ויקרא' שבו מתוארים פעולות שונות שנעשות במקום מוצאים בעיקר את הכינוי - 'אהל מועד', קרוב לארבעים פעמים.

'משכן' - כינוי שמשמשים בו לתיאור השראת השכינה

בפעם היחידה שהכינוי - 'משכן' מופיע בו ככינוי 'לאהל מועד' שהיה במדבר, הוא בפרק ח' וקשור למשיחת המשכן בשמן המשחה: "ויקח משה את שמן המשחה וימשח את המשכן ואת כל אשר בו ויקדש אתם" (ויקרא ח', י'). ונראה לומר, שמשיחת המשכן היא לא אחת מהעבודות הרגילות הנעשות במקום, אלא זו פעולה מיוחדת וחד פעמית שמטרתה להחיל את הקדושה על המשכן, שתוכל לשכון בו השכינה, וכמו שמובא בציווי של ה' למשה בפרשת 'פקודי': "ולקחת את שמן המשחה ומשחת את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת אתו ואת כל כליו והיה קדש" (שמות מ', ט), ולכן מופיע בפסוק זה דווקא הכינוי - 'משכן'.

"ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה'" (ויקרא י"ז, ד') - לאחר שהגדרנו לעיל את שני הכינויים: 'אהל מועד' ו'משכן', נדון בפסוק דלהלן שמובאים בו שני הכינויים גם יחד. בפסוק זה מדובר על אדם ששחט קדשים מחוץ לאהל מועד: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה', דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו" (ויקרא י"ז, ד'). ויש לעורר שתי שאלות: א. מדוע התורה משתמשת בסוף הפסוק בכינוי - 'משכן', שהרי מדובר כאן על הקרבת קרבן, ובמקרה זה התורה נוהגת להשתמש בכינוי - 'אהל מועד'? ב. מיכיון שכבר מובא בתחילה - 'ואל פתח אהל מועד לא הביאו', אז למה מובאת כאן גם התוספת - 'לפני משכן ה'', נראה שזה מיותר?

שיטת מלבי"ם בהבנת המושגים 'אהל מועד' ו'משכן' - לגבי הכינוי - 'אהל מועד' הוא מסביר כדברינו לעיל, שהוא מורה על שה' נועד בו אל משה. אך לגבי הכינוי - 'משכן' הוא מסביר אחרת, לא שהוא כינוי המורה על השראת השכינה, אלא שהוא מהפועל - 'שכן', וכוונתו לגבי כל המבנה החיצוני שאמור להתפרק בשעת המסע, ולשכן אותו במקום החנייה החדש.

"דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא" - מדוע עונש כה חמור?

בניסיון להסביר את סיבת התוספת - 'לפני משכן ה'', נקדים ונקשה - למה אדם שהקריב מחוץ לאהל מועד נחשב לשופך דם? ומסביר 'רש"י': "דם יחשב - כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו", ויש להבין, מדוע מעשה זה כל כך חמור כממית אדם?

'רבנו בחי' מסביר את רש"י, שבזמנו של אדם הראשון היו כל הבעלי חיים אסורים למאכלו, ולכן מי שישחט במחנה או חוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו תחילה, האיסור הקדום חוזר, ואין הבדל בין שופך דם אדם לשופך דם בהמה, ואם שפך דם בהמה כאילו שפך דם אדם. אך עדיין קשה, מדוע נחשב לשופך דם אדם ודינו כרת.

ונראה, שלפי דעת 'חזקוני' הדברים יובנו, כי הוא מסביר את חומרת הדבר, כי זה בא למנוע עבודה זרה: "דם יחשב - בחולין הכתוב מדבר, להרגילם שימשכו ידיהם מעבודת כוכבים כמו שמפרש והולך ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים, שהיו שטופים בהם במצרים, וצוה עכשיו שיעשו חולין שלהם שלמים. דם שפך ונכרת - ששפך דם שהיה לו לזרקו לפני הקב"ה". ולדבריו, מיכיון שיש להקריבו קרבן רגיל, לכן מובא כאן הכינוי - 'אהל מועד'. אך יש כאן ענין נוסף, שבא למנוע את ישראל מההרגל לעבוד ע"ז, וכמו שנאמר בפסוק ז': "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשערים אשר הם זנים אחריהם", לכן ישנה הדגשה נוספת שיש להקריבו דווקא - 'לפני משכן ה'', כי שם שורה השכינה, ולא במחנה או מחוץ למחנה ששם יכולים לשכון השעירים.

ועוד יש להדגיש, שלפי דברי 'חזקוני' כלל לא מדובר כאן בעבודת קרבנות רגילה הנעשית כעבודת 'אהל מועד', אלא שבהיותם במדבר, גם את החולין היו צריכים להביא כקרבן שלמים בכדי להראות שמקריבים זאת לפני ה', ולכן מתאים יותר הכינוי - 'לפני משכן ה'', שמבטא את השכינה הקיימת במקום.

יש גם המסבירים את הבאת שני הכינויים הללו על דרך פנימיות התורה. בספר 'ייטב לב' לר' יקותיאל יהודה טייטלבוים (פרשת אחר) שבמדבר היה אסור בשר תאוה ואילו משנכנסו לארץ הותר, כי נפשות בני אדם מגולגלים בבעלי חיים, ועל ידי השחיטה והאכילה ככוונה רצויה, נתקן הנפש המגולגל מבחינת חי לבחינת מדבר. על כן בהיות ישראל במדבר קודם שנכנסו לארץ, לא היו להם דעת שלימה לאכול ולשתות לצורך עבודת ה', ולא היה לנפש איש המגולגל בבהמה שום תיקון על ידי האכילה, ואדרבה נכרת הנפש

משורשו. לכן אסרה להם התורה בשר תאוה, שלא ישחטו ולא יאכלו אלא רק ממה שיקדישו, ויקריבו החלב והדם, והחזה והשוק לכהנים, והבשר יאכלו, על ידי זה היה בכחם לתקן הנפש ההוא המגולגל. ומשכנסו לארץ, אוירא דארעא דישראל מחכים ובינה יתירה נודעת להם לאכול ולשתות למען לעבוד בו עבודת הבורא ב"ה, ולכן בכניסתן לארץ הותר להם בשר תאוה, כי גם על ידי אכילת בשר תאוה היו יודעים לתקן הנפש המגולגל באותו מאכל.

ועפ"י דברים אלו הוא מסביר את הפסוק שלנו, שאיש ששוחט שור ובו נפש אדם המגולגלת בו ומקריבו בפתח אהל מועד, ע"י זה הוא מתקן את הנפש המגולגלת בו ועולה למעלה - לפני משכן ה'. ולכן גם העונש כל כך חמור שאם לא עשה כך, אז האיש השוחט כאילו שפך את דמו של האיש המגולגל בשור, ונכרת האיש השוחט מקרב עמו, כמו שנכרת על ידו האיש המגולגל מקרב עמו בלא תיקון.

"ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם" (ויקרא כ"ו, י"א) - גם בפסוק זה מופיע הכינוי 'משכני' אך נראה שלדעת המפרשים אין הכוונה ל'משכן' שבמדבר. לדעת רש"י הכוונה שה' ישרה את שכינתו בבית המקדש: "ונתתי משכני - זה בית המקדש", וכמו שמבאר בעל 'שפתי חכמים': "אבל אינו משכן כמשמעו, דבארץ ישראל לא היה להם המשכן אלא דוקא במדבר".

ויש לשאול, אז מדוע לא נאמר - ונתתי מקדשי בתוכם? ויש לומר, שכוונת הפסוק לומר, שה' ישרה את שכינתו בתוך עם ישראל, ולכן נאמר - 'משכני', וכמו שאומר 'רבנו בחיי': "אבל בכאן מפני שהזכיר משכני שהוא השכינה".

'מקדש' - כאשר מדובר על כניסת טמאים

בפרק י"ב מופיע לראשונה הכינוי - 'מקדש' ככינוי ל'אהל מועד': "ושלשים יום ושלושת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה" (ויקרא י"ב, ד). ונראה להסביר, שמופיע כאן דווקא כינוי זה, כי מדובר על איסור על אשה טמאה לבא אל המקדש, ולכן משתמשים בכינוי זה, בכדי להסביר למה טמא לא יכול לבא אלא המקדש בגלל קדושת המקום. פעם שניה מופיע הכינוי - 'מקדש' ככינוי ל'אהל מועד' בפסוק להלן, וגם הוא בקשר לטומאה: "ועל כל נפשת מת לא יבא, לאביו ולאמו לא יטמא. ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו" (ויקרא כ"א, י"א - י"ב).

"את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו" (ויקרא י"ט, ל') - גם בפסוק זה מופיע הכינוי - 'מקדש', וראינו לעיל, שכינוי זה בא כאשר מדובר על האיסור לטמא את המקדש, ואילו כאן מדובר על חיוב 'יראה'. ונראה במפרשים, שניתן להסביר במספר דרכים מדוע מופיע כאן דווקא כינוי זה, והמשותף כמעט לכולם, שבכינוי זה אין הכוונה ל'משכן' שבמדבר:

- א. 'רמב"ן' מפרש על דרך האמת שהכינוי - 'מקדשי' המובא כאן, אינו מכון ל'משכן' אלא לשבת עצמה שהיא גם מכונה - 'מקדשי'.
- ב. גם 'רבנו בחיי', אומר שעל דרך הקבלה הכינוי - 'מקדשי' כאן מכון לכנסת ישראל שהיא הבת זוג של השבת.
- ג. לדעת 'חזקוני' אין הכוונה כאן דווקא למקדש אלא לכל המצוות.
- ד. לדעת 'ספורנו' אין הכוונה כאן דווקא ל'מקדש' אלא לכל מקום מקודש.
- ה. לדעת בעל 'שפתי כהן' הכוונה לגוף האדם שמכונה - 'מקדש'.
- ו. בניגוד לפרשנים הקודמים, לדעת 'רבי יוסף בכור שור' הכוונה לבית המקדש עצמו, אך לא למשכן שבמדבר.
- ז. ונראה לומר, שאף אם היתה הכוונה כאן למשכן שבמדבר, היה ניתן להבין מדוע מופיע כאן דווקא הכינוי - 'מקדשי'. שכמו שאמרנו לעיל שהטומאה היא היפך מהקדושה, כך ניתן לומר ש'יראה' של האדם במקום זה, מחזקת את הקדושה שבמקום, ולכן מופיע כאן הכינוי - 'מקדשי'.

הפסוק האחרון בספר 'ויקרא' שבו מופיע כינוי זה הוא: "והשמותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם" (ויקרא כ"ו, ל"א), אך גם כינוי זה אינו מתייחס ל'אהל מועד' שבמדבר: לדעת 'רבנו בחיי' הכוונה היא לבית המקדש שבירושלים, ובא ללמד: "שאף בשעה שהם שוממים בקדושתם הן עומדין. ואמרו במדרש תהלים (מזמור יא) אמר רבי פדת בין שחרב בית המקדש בין שלא חרב, אין השכינה זזה מתוכי... אמר רבי אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר (שיר השירים ב, ט) הנה זה עומד אחר כתלנו".

"בטמאם את משכני"

הפסוק הבא יוצר, לכאורה, קושי על ההסבר שהבאנו לעיל: "והזרתם את בני ישראל מטמאתם ולא ימתו בטמאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם" (ויקרא ט"ו, ל"א). שהרי, בפסוק זה מדובר על טומאת המשכן, והיה צריך להופיע כאן הכינוי - 'מקדש'?

נוכל להסביר קושי זה על פי דעת פרשנים, שהמשותף להם, שלומדים מהפסוק לא רק על איסור כניסה למקדש בהיותם טמאים, אלא גם שלא יטמאו את השכינה השורה ביניהם. ולפיהם מובן מדוע התורה משתמשת כאן בכינוי - 'משכני':

- א. בספר 'אדרת אליהו' מפרש: "בטמאם את משכני. אף על פי שהן טמאים שכינה עמהם", ולפירושו מובן למה מובא דווקא הכינוי - 'משכני'. ב. בעל 'העמק דבר' אומר: "והא דכתיב בטמאם את משכני אשר בתוכם. הינו האדם עצמו שהוא משכן לשכינה מצד שהוא צלם אלהים". ג. וכן בעל 'משך חכמה' אומר: "והזרתם את בני ישראל מטומאתם - זו עשה שבנדה לפרוש סמוך לוסתה (שבועות י"ד). ועפ"י צריך לפרש הא דקאמר ולא ימתו בטמאם את משכני בתוכם, עפ"י מה דדריש ר"ע (סוטה דף י"ז) איש ואשה זכו שכינה ביניהן, לא זכו אש אוכלתן, וזהו בתוכם, בין איש לאשתו". ולדעת כל הפרשנים הללו, הפסוק בא ללמדנו שהשכינה שורה על עם ישראל או על האדם עצמו או על איש ואשתו, ולכן מובא דווקא הכינוי - 'משכני'.

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת הניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11:00 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net